

פרשת תולדות

במהדורת כ"ס, אם תהלים או סידור עם פרקי אבות. איך אומרת הגמרא (ברכות ה.)? "הם בשלהם, ואנחנו בשלנו!"...
(מעין השבוע)

"וַיִּמְצָא בַּשָּׁנָה הַהוּא מֵאָה שְׁעָרִים וַיְבָרְכֵהוּ ה' " (כו, יב).
לכאורה סדר הדברים בכתוב צריך ביאור, כי הרי ראוי היה לכתוב תחילה "ויברכהו ה'" ולאחר מכן - "וימצא בשנה ההיא מאה שערים"?

אמר על כך הגאון רבי זלמן סורוצקין זצ"ל, בספרו "אזנים לתורה":
חז"ל במדרש בראשית רבה (סד, ו) שואלים: "והלא אין הברכה שורה על דבר שהוא 'במשקל ובמדה ובמנין, מפני מה מדד אותה? מפני המעשרות". היינו, מכיון שאין מעשרים מאומד, לכן צריך היה יעקב למדוד את היבול כדי לקיים מצוות הפרשת מעשרות.

לפי זה אפשר לומר, כי בעת שהפריש מעשר אזי מצא מאה שערים, אך לאחר מכן - "ויברכהו ה'" בברכה נוספת מלבד המאה שערים' והתקיים בו "עשר בשביל שתתעשר" (תענית ט). וכמו שנאמר מיד לאחר מכן: "ויגדל האיש וילך הלוך וגדל עד כי גדל מאד ויהי לו מקנה צאן וכו'". (סללי אורות)

"וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל אֲבִיו אֲנֹכִי עֲשׂוּ בְּכֶרֶךְ " (כז, יט).
כך פירשו חז"ל את דברי יעקב (ב"ר סה, יח): "אנכי עתיד לקבל עשרת הדברות, אבל עשו - בכורך". ודרשו זאת מתיבת "אנכי" שהיא פותחת את עשרת הדברות - "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים".

ויש להבין, מה המיוחד בתיבת "אנכי" שהיא מסמלת את עשרת הדברות, ושבגינה דרשו חז"ל שיעקב התכוון לעשרת הדברות.

אך מצינו שביאר הרמב"ן את הדיברה הראשונה ע"פ המדרש (ילקוט, ש, רלד) שבעת קריעת ים סוף טען שרו של הים לקב"ה "הללו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז" ומדוע שאבקע בפני בני ישראל? והקב"ה השיבו: "והלא לא עבדוה אלא מתוך שעבוד ומתוך טרופ דעת! ואתה דן שוגג כמזיד ואונס כרצון?". ואמנם רק לגבי ישראל יש הבדל בין שוגג למזיד, אך בן נח חייב על שוגג כמזיד (עין מכות ט). והיות ורק הקב"ה יודע להבחין מיהו ישראל ומיהו בן נח [מצרי], לכן נאמר "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים" - אנכי ולא מלאך, שהמלאך לא היה יודע להבחין בין ישראל שפטור על שוגג, ובין מצרי שחייב על שוגג. ונמצאנו למדים שמכך שהקב"ה פתח את עשרת הדברות בתיבת "אנכי" - למדנו שהיה לבני ישראל דין "ישראל" גם קודם מתן תורה.

הנהגה ידועים דברי המהרש"א (יומא כה): שההיתר של יעקב לישא שתי אחיות הוא מפני שהוא גייר אותן, ו"גר שנתגייר כקטן שנולד" וממילא קורבתן זו לזו נתבטלה. אך היתר זה מועיל רק אם נאמר שהיה לאבות ונשותיהם דין ישראל, שאם לא - אין שייך גירות.

עתה יתבאר המדרש כהוגן: בתחילה יצחק חשש לברך את יעקב מפני שידע שעתידי לישא שתי אחיות, ודקדק עמו כחוט השערה. על כך השיב יעקב: "אנכי עתיד לקבל עשרת הדברות", ומכך שעשרת הדברות פותחות ב'אנכי' מוכח דיש לאבות דין ישראל קודם מתן-תורה, וממילא תועיל הגירות של האחיות, וא"כ אין מניעה לישא אותן!...
(חידוד ופולפל)

"וְקִוּם בָּרַח לָךְ אֶל לְבָן אָחִי חֲרָנָה. וַיִּשְׁבֹּת עִמּוֹ יָמִים אַחְדִּים" (כז, מג-מד).

וכמה הם "ימים אחדים"? - מבאר המדרש (ב"ר סז, י) "מה להלן (כט, כ) 'אחדים' שבע שנים, אף 'אחדים' שנאמר כאן - שבע שנים".
וצריך להבין מדוע רבקה שלחה את יעקב לשהות אצל לבן דווקא שבע שנים, לא פחות ולא יותר?

ביאר בספר 'אור יקרות': דהנה, מבואר בגמ' ביבמות, שאסור לאדם לישא קטנה שאינה בת הולדה. ובמסכת סנהדרין (סט): שנינו שבדורות הראשונים היו הנשים יכולות ללדת בהיותן בנות ח' שנים. ונמצא לפי"ז שבזמנם אסור היה להתחתן עם קטנה הפחותה מגיל ח'.

ומובא בילקוט שרחל ולא היה בנות כ"ב כאשר נישאו ליעקב. ומכיון שיעקב שהיה בבית שם ועבר י"ד שנה (מגילה יז) ועבד עבור אשתו הראשונה ז' שנים, הרי שבזמן שיצא מביט אביו היה רחל ולא היה בנות שנה אחת, ונמצא שיעקב היה צריך להמתין שבע שנים כדי שיוכל לישא אותן בנות ח'. ומשום כך רבקה אמרה ליעקב שישהה בבית לבן "ימים אחדים" - שבע שנים, עד שיוכל לישא את רחל ולא...
(מתוקים מדבש)

"וַיִּזַּד יַעֲקֹב נִזְיָד וַיִּבְאֵא עֲשׂוּ מִן הַשָּׂדֶה וְהוּא עֵיפָ" (כה, כט).
מסופר במדרש (ב"ר סג, יא) "אמר לו עשו: מה טיבו של נזיד זה? אמר לו: שמת אותו זקן [אברהם]. אמר: באותו הזקן פגעה מדת הדין?! אמר לו: הן. אמר: אם כן, לא מתן שכר ולא תחיית המתים!".
וצריך להבין, מדוע דוקא מיתת אברהם גרמה לעשו לכפור בשכר ובתחיית המתים?

בכדי לבאר זאת באופן נפלא, עלינו להקדים ולבאר את דברי הגמ' (ב"ב טז): השואלת מדוע האבלים אוכלים דווקא עדשים, ומבארת: "מה עדשה זו אין לה פה, אף אבל אין לו פה. דבר אחר: מה עדשה זו מגולגלת, אף אבלות מגולגלת ומחזרת על באי העולם. מאי בינייהו? - איכא בינייהו לנחומי בביעי [ביצים] - שלביצים אין פה אך אינם מתגלגלות.

ונראה ששתי הדעות הללו נחלקו במחלוקת רבותינו (שבת נה). האם יש מיתה בלא חטא והאדם מת בעטיו של נחש, או שאין מיתה בלא חטא. הסובר שאין מיתה בלא חטא סובר שהטעם שאוכלים עדשים הוא מפני "שאיין להם פה", וכלומר שאין לאבלים פתחון פה לומר מדוע מת להם המת, שהרי הוא מת בגלל עוונותיו, ולשיטה זו אפשר לנחם בביצים, והסובר שיש מיתה בלא חטא סובר שטעם העדשים הוא מפני שאבלות מגולגלות וחוזרת בעולם והאדם מת בעטיו של נחש, ולא מפני חטאיו, ולשיטה זו אי אפשר לנחם בביצים.

כעת נבוא להאיר את המדרש: "אמר לו עשו מה טיבו של נזיד זה?" - כלומר, מדוע אתה אוכל דווקא נזיד עדשים ולא ביצים? "אמר לו: שמת אותו זקן", אותו 'זה שקנה חכמה, אברהם הצדיק, ולכן אני אוכל דוקא עדשים שמתגלגלות כגלגל החוזר בעולם, כיון שאברהם לא מת משום חטאיו. "אמר באותו זקן פגעה מידת הדין!?" - כיצד יתכן שאדם צדיק ונקי מעוונות ימות? ומיד אמר "אם כן, לא מתן שכר ולא תחיית המתים"...
(פנינים יקרים)

"וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב מְכַרָּה כִּיּוֹם אֶת בְּכֶרֶךְ לִי" (כה, לא).

תמוהה מאד תשובתו של יעקב לאחיו עשו, המבקש ממנו מעט אוכל להשיבע את נפשו, ואילו יעקב מתנה את מתן האוכל במכירת הבכורה.

מבאר מן שר התורה הגאון רבי חיים קנייבסקי שליט"א ב'טעמא דקרא':
במדרש הגדול נאמר על בקשתו של עשו שילעיטהו מן 'האדום האדום הזה', שאף יין אדום ביקש עשו מיעקב, ועל כן נאמר "ויאכל וישת". על כך השיבו יעקב, כי אם חפץ הוא ביין יהיה מוכרח למכור לו את הבכורה, שאם לא כן אסור לו לשתות יין. הנה אמרו רבותינו (תענית יז) שכהנים אסורים לשתות יין לעולם, כדי שיהיו כשירים לעבודה בכל עת שיידרשו, וכיון שקודם חטא העגל היתה העבודה בבכורים, הרי שאסור היה לבכור לשתות יין.

ומדויק הדבר בביאור רש"י על תשובתו של עשו: "הנה אנכי הולך למות", וז"ל: "אמר עשו: מה טיבה של עבודה זו? אמר לו: כמה אזהרות ועונשין ומיתות תלושין בה, כאותה ששינינו (סנהדרין כב): אלו הן שבמיתה שתויי יין ופרועי ראש. אמר: אני הולך למות על ידה אם כן מה חפץ לי בה". נמצא שיעקב לא התנה את נתינת האוכל במכירת הבכורה, אלא אמר לעשו שאם חפץ הוא בשתיית יין, חובתו למכור תחילה את הבכורה שאם לא כן אסור הוא בשתיית יין.

"וַיַּעֲקֹב נָתַן לַעֲשׂוֹ לַחֵם וַנִּזְיַד עֲדָשִׁים וַיֹּאכֵל וַיִּשְׁתַּ וַיָּקֵם וַיִּלָּךְ" (כה, לד).

פעם שוחח הגאון רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל עם בני הישיבה לפני צאתם לחופשת "בין הזמנים", אמרו: "גדלתי בכפר קטן, כמעט ולא דרו בו יהודים. הייתי בו בן הישיבה היחיד. ואיני זוכר שיצאתי לרחוב בלי ספר בידי. לכל שליחות שהיא. כי אולי, אולי יהיה לי רגע פנוי, ואוכל ללמוד"... ודרש מבני הישיבה שיהגו כן: לכל מקום שילכו, ישאו עימם ספר...

נזכרנו בכך בפרשתנו: עשוי ביקש מן האדום האדום, ויעקב אבינו הוסיף ונתן לו "לחם ונזיד עדשים. ויאכל וישת ויקם וילך". וישת? מה שתה, הרי לא כתוב שיעקב אבינו נתן לו שתיה! וכתב האלשיך הקדוש זצ"ל שיעקב אבינו אומנם לא נתן לו יין - רק זה היה חסר, שעשוי גם ישתכר... אבל עשוי הוציא מאמתתו יין - שכן לא זז בלי בקבוק כ"ס...

מכל פסוק בתורה, יש להפיק לקח: עשוי לא זז בלי יין. יש כאלו שלא זזים בלי פלאפון. אולי תהיה הודעה, אולי תתקבל שיחה, וחבל להחמיץ. כמה טוב, הגון ונאה, שיהודי חרדי לא יזוז בלי ספר. אם גמרא או משנה

